

Št. 4.

V Celovcu 1. aprila 1864.

X. zv.

Demon. *)

(Iz ruskega M. Lermontova; poslovenil J. Vesnin.)

Tamara.

kdo si, ti si mi nevaren!
Te je poslal pekcl al raj?
In kaj ti hočeš?

Demon.

Ti prekrasna!

Tamara.

Povej mi, kdo si? . . . odgovori!

Demon.

Jaz tisti sem, ki poslušala
Si o polnočni ga tišini,
Ki duši tvoji je šeptal,
Čegar si uganila žalost,
Čegar obraz si v sanji zerla,
Čegar oko že upe vniči,
Ko nada komaj razcveti;
Jaz sem, ki ga nihče ne ljubi,
Živčca stvar preklinja vsaka.
Prostori, leta nič mi niso;
Jaz bič sem sužnjevoj svojih zemskih,
Jaz car spoznanja in svobode,
Sovražnik nebu, zlo prirodi,
In vidiš — me pred seboj v prahu!
Jaz daroval sem ti usmiljen
Ljubezni tiho to molitev,
Te zemlje perve svoje muke
In pa najperve svoje solze.
Usliši vsaj me iz sočutja!
Ti dobremu me in nebesom

Verniti mogla bi z besedo;
Z ljubezni tvoje svetim plaščem
Odet, predstavil bi se tam
Ko angelj nov ves v novem blesku.
Usliši me, oj prosim te,
Tvoj suženj sem, jaz tebe ljubim!
Zagledal komaj tebe sem —
Skrivaj sem precej že sovražil
Brezsmernost svojo in oblast.
Tako prisiljen sem zavidal
Vesclje nepopolno zemsko!
Živeti ne, ko ti, je grozno,
Strašno, — s teboj živeti sladko.
V brezskerbncm sercu žar nenadni
Živeje spet se je razgrcl,
In gnjev na dnu prestari rani
Začcl gibáti je ko zmija.
Kaj je brez tebe mi ta večnost?
Kaj je brezkončnost vlade moje? —
Puščava prazna, glas zvencč,
Hram velikanski brez Bogá!

Tamara.

Zapusti me, o duh lokávi!
Oj molči, vragu ne verjamem!
O Stvarnik moj! . . . joj, jaz ne morem
Moliti: s pogubljiyim trupom
Moj um obupni je objet.
Poslušaj, ti me pogubiš;
Beseda tvoja — strup in ogenj . . .
Povej, zakaj ti mene ljubiš?

*) Odlomek iz II. dela; štey. X. Celo delo izide v „Cvetji“ na beli dan.

Demon.

Zakaj, prelepa moja? Joj!
 Ne vém . . . . .
 S pregrešne svoje glave sem
 Ponosno vzel ternovi venec,
 Vse pretečeno pahnil v prah,
 Ne ljubim s tukajšno te strastjo,
 Takó ljubiti ti ne moreš:
 Z vsem živim ognjem, z vso močjó
 Brezsmertne misli, domišljije.
 V začetku sveta duši moji
 Obraz je tvoj že vtisnjen bil,
 Pred menoj vedno se je gibal
 V puščavah večnega nadzračja.
 V zveličanja mi dnevih, v raji
 Je tebe manjkalo edino.
 O! ko bi mogla zapopasti,
 Kak britko, grenko je terpljenje
 Življenje vse, brez konca vekov
 Se veseliti in terpeti,
 Za zlo pohvale ne čakáti,
 In pa za dobro ne — plačila;
 Živeti za-se, sebi težek,
 In da sem pri tej večni borbi
 Brez slavne zmage in brez sprave!
 Da vedno tožim, ne želim,
 Vse znam, vse čutim, in vse vidim,
 In vse sovražim proti volji,
 In vse na svetu zaničujem! . . .
 Pa hudobije temne radost
 Ni dolgo veselila mene.
 In v borbi z vojvodo mogočnim,
 Kak dostikrat sem prah zvihrál,
 Zavít ves v blisku in viharji,
 Podíl sem šumno se v oblacih,
 Da živelji raztogaténi
 Moj serčni zaglušé vihar,
 Zbežím da mislim neizbežnim,
 Nepozabljivo da pozabim!
 Kaj je povest pretežkih zgub,
 Derhali ljudske rev in trudov,
 Sedanjih, prešlih rodovin
 O enem samem le trenutku
 Nepripoznanih mojih muk?

Kaj je življenje, trud ljudi.
 Eni so prešli, drugi bodo!
 Premembe nima moja žalost,
 Ne bo jej konca, kakor meni
 Ne bo zaspala pod gomilo!
 Oná zdaj ljubka se, ko zmija,
 Zdaj žgè ino blešči ko plamen,
 Ko kamen davi mojo misel —
 Zgubljenih upov ino strasti
 Nerazrušljivi mavzolej!

Tamara.

Zakaj naj vém za tvojo tugo,
 Zakaj se meni ves udaš?
 Ti si grešil . . .

Demon.

Mar proti tebi?

Tamara.

Če naju sliši kdo . . .

Demon.

Samá sva.

Tamara.

A Bog?

Demon.

Na naju on ne gleda:
 Pečá se z nebom, ne z zemljó!

Tamara.

Al kaj pa kazni? pekla muke?

Demon.

Tako? ti bodeš tam z menoj!

Tamara.

Kdor si, naključni moj prijatelj,
 Pokoj na veke si odgnal,
 Prisiljena s hladilom skrivnim,
 Mučenec, sem te poslušala.
 Al če lokávo govoriš,
 Al če prevaro vendar skrivaš . . .
 O! prizanašaj! . . .
 Zakolni se mi . . . zlih dobičkov
 Odreči se, oblubi zdaj!

Demon.

Prisegam pri stvarjenja prvem,
 Prisegam pri poslednjem dnevi,
 Prisegam pri prekletvi svoji
 In pri pravice večne slavi;
 Prisegam pri terpljenji britkem,
 Pri krotki domišljiji zmage,
 Prisegam se pri snidbi s teboj
 In pri ločitvi spet grozeči;
 Prisegam pri duhovih zbranih,
 Osodnih bratih mi podložnih,
 Pri mečih angelov brezstrastnih,
 Teh vragov svojih nikdar spečih;
 Prisegam pri peklu in nebu,
 Pri tebi in svetišču zemskem;
 In pri pogledu tvojem zadnjem,
 Pri prvi tvoji svitli solzi,
 Pri tvojem milih ust dihanji,
 In pri valovih svilnih kodrov;
 Pri blaženosti in terpljenji,
 Prisegam pri ljubezni svoji —
 Odrečem se osvete stare,
 Odrečem se ponosnih misli;
 Odzdaj kovarne lesti strup
 Nikogar uma ne bo zmotil;
 Pomiriti se z nebom hočem,
 Ljubiti in moliti hočem; . . .
 S solzami kesa bom odmil
 Na čelu, v vsem dostojnem tebi,
 Nebeškega sledove ognja;
 In svet v nevednosti pokojni
 Naj docveti poslej brez mene!
 O! veruj mi: potem pa tebe
 Samó častil in cenil bodem.
 Izbral sem tebe za svetišče,
 Oblast pred noge ti položil.

Ko dar ljubezen tvojo čakam,
 In večnost tebi dam v trenutek;
 V ljubezni, v zlobi, o Tamara,
 Verjemi, sem enak in velik!
 In tebe prosti sin višav
 V nadzvezdne kraje bodem vzel,
 In bodeš ti kraljica svetu,
 Prijateljica moja perva;
 Brez milovanja in sočutja
 Na zemljo spodaj zerla bodeš,
 Kjer ne doboš resnične sreče,
 Kjer malim le strastém živé;
 Kjer ne umejo brez bojazni
 Ne sovražiti, ne ljubiti . . .
 Popusti vendar prejšnje želje
 In revni svet njega osodi;
 Ponosnega spoznanja brezdna
 V zameno ti odkrijem precej.
 Duhov služečih meni trumo
 Pripeljem koj k stopinjam tvojim;
 Služabnic hitrih in čarovnih,
 Prelepa moja, tebi dam;
 In za te sè iztočnih zvezd
 Odtergam zlato svetlo krono,
 Polnočne rose s cvetov vzamem
 In s to rosó ti jo posipljem;
 Z rumenega zahoda žarki
 Tvoj dom ko s trakom ti ovijem;
 Z lepodišeečo čisto sapo
 Ves bližnji zrak ti napojim,
 S prečudno igro vsako uro
 Tvoj sluh bom nežno radoval;
 Bohoten grad ti bom postavil
 Iz turkusa in jantara;
 Jaz se spustim na morsko dno,
 Jaz poletim tje za oblake,
 Jaz dam ti vse, vso zemsko slavo —
 Le ljubi me! . . .

Dragojila.

(Zgodovinska novela iz 16. stoletja.)

(Dalje.)

III.

Drugo jutro, predno še zora napači in rumeni svit z azijskih planin čez Carigrad razlije, zapustita mladenič in devica Mehmedovo palačo: Etem svojo domovino, ki ga je rodila, ki mu hrani in spomine lepih otročjih let, krasno posestvo, ki ima po očetovi smrti biti njegovo: Dragojila svojo drugo domovino, ktera jej sicer ni dala življenja, pa jej gostoljubno podarila izobraženje in ljubav. Pot ju pelje mimo velike mošeje, nekdanj Zofijine cerkve; in kmalo dospeta po samotnih ulicah proti vzhodni strani v hišo, v kateri biva sivi starček, ki je že čez dve leti Etemu resnice in skrivnosti kristjanske vere razodeval. Vse je bilo za svete obrede že pripravljeno. Duhovnik kersti Etema ter ga imenuje Davroslava, obhaja mladenča in devo, blagoslovi ju in poroči. Kakor prerojena stopita Davroslav in Dragojila od oltarja in zapustivši hišo, v kateri so se jima spolnile najserčniše želje, napotita se proti morski strugi. Duhoven ju spremi do morja. Preserčno se tu poslové; zadnji poljubljej pritisne sivi starček Davroslavu na gladko čelo, zadnjikrat poljubi Dragojila duhovnu roko, ladija splava po mirnem morji, duhoven pa njima prosi blagoslova iz nebes; in ko zginé brod v sinji megleni daljavi, obriše si starček solzo z nabranega lica, ter se verne spet v svoje prebivališče.

Davroslav opravi v Smirni poročilo. Ali ne dobi tu beneške ladije, kakor je želel. Vendar očetovo imé, lastna djanska modrost in zaupljivost, s katero ga je Selim počastil, mora ga rešiti zadrege. Odrine iz luke na ladiji, ktera ga je v Smirno prinesla, pa ne v Carigrad, ampak proti Kandiji. Pohlevna sapa pihljá, brod plava po gladkem morskem zerkalu proti jugovečer, nebo je jasno, voznja prijetna, vse se na brodu raduje in se čudi gerškim otokom, ki rastejo iz morja in se spet va-nj pomakajo. Slednjič pomoli Kandija iz valov svoje pečine. Davroslav pokaže je Dragojili. Tam-le, jej pravi, gotovo najdeva ladije, da prepelje naju v tvojo domovino; od tam-le bodeta Mehmed in Selim sporočilo dobila, da Etem njima več ne živi, temuč Davroslav, ki bode svoje dni njun nasprotnik.

„Svojemu predobremu očetu, Davroslav! ne moreš in ne smeš nasprotovati, reče Dragojila; prosi Boga, da ga razsveti, in k spoznanju resnice pripelje, kakor je tebe!“

„Nasprotnik Turkov in njih djanja pa ostanem“ — odverne Etem, „dokler mi bode krepka roka meč sukala. Po očetovih žilah

se pretaka slovanska kri; da se on ne bojuje v slovanskih četah zoper Turka, da bi marveč rad slovanske narode zaterl in Mohamedovo vero in vlado po Evropi razširil, tega res ni on kriv; nemila osoda mu je to pot odločila v življenji. Morda je previdnost božja tebe pripeljala v njegovo hišo, da rešiš mene in morda tudi očeta, ki dobro vé, da njegovi dedje v slovenski zemlji počivajo. Vidil je in pozna tudi kristjanske običaje in šege, saj je v mladih letih živel po kristjanskih mestih, zato se menda ne derži koranovih sur, kar se tiče domačega življenja; ali svetna slava, ki si jo je v bojih pridobil, in državljanska modrost, ki mu je pridobila toliko veljavo, da Selim brez njega biti ne more, veže ga na Turčijo in ž njo na mohamedansko vero.“

Davroslav še govori, ko se obernejo vsi brodarji proti zahodu; nekaj nemir se polasti vseh. Vse gleda zdaj Kandijo, ktera jim prepčasi leze iz globocega morja, zdaj solnčni zapad, kjer se megleni nebes nenavadno zažaréva in v trenutku spet otemnéva. Kopa temnih oblakov se valí verh kope, kakor bi iz globocega morja sivo skalovje raslo v neizmerne višave. Blisk za bliskom se kreše in razsvitljuje temne oblake. Sapa, ki je bila dozdej vožnji tako ugodna, preverže se v vihar; zdaj divje zabučí v vihrajoča jadra, zdaj potihne, da ladija obstane, dokler je nov val spet ne požene. Brodarji hité jadra zvižat in za jarbolo vezat. Ali up rešitve jim upada. Vihar je zmirom močnejši, piš grozovitniši, valovi zmirom večí, in blisk je razsvitljuje, kakor bi se v nemalo peneče morje. Divji piš žvižga skozi zvita jadra, deske kerljužijo, šumeči valovi ploskajo v stene, brod se ziblje zdaj na desno zdaj na levo, da se jarbola v merščeče pene pomaka. Grom neprenehoma razgraja po černih oblakih, nevihta zmirom bliže buči, slednjič se vlije ploha, da bi mislil, da so se oblaki izpod neba utergali. Vse išče zavetja v ladiji. Ali mogočen val jo dvigne in trešči na skalovje; keršje vsem po ušesih zaveršči — jarbola se ulomi in skozi špranje se vlije voda v notranje prostore. Brodarji pridno maše in vodi pot zapirajo, pa v trenutku val dvigne brod in ga spet na ostre podmorske pečine zaderví, da strašno herstne in se raztrusne. Večidel ga v skalovji obtiči, posamni kosi splavajo verh vode. Sreča je bila mila Davroslavu in Dragojili: čolnič, ki je bil ladiji priklenjen, priziblje se pred nju, da ju reši pogube.

Po tej nesreči jenja nevihta, veter potihne, valovi se nekaj umirijo, nebó se zvedri, zvezde zaleskečejo in mesec priplava izza bledih valov na sinje nebo. Rešenca se zibljeta v čolniku proti Kandiji; burja vožnjo pospešuje, saj sama si veliko pomagati ne moreta, ker nimata brodrskega orodja. Izpod pečin bližnjega otoka zablíšči jima luč, in kmalo zapazita štiri možake, ki jima v čolnu nasproti veslajo. To so ribiči, mislita, ki nama gredó na pomoč, Bog jim plati. Toda možjé so sirovi, ki pozdrava ne poznajo; čolnič pri-

klenejo čolnu pa veslajo nazaj med pečine, kjer velik brod pomorskih tolovajev v luki tiči.

Fej, razbojniški poglavar, ogleda si nova jetnika. Neizrečeno se razveseli, ko Dragojilo vidi, pa ravno tako se prestraši, ko Davroslava spozná. Znan mu je ves Carigrad, in dobro vé, da je Mehmed snubil Feretovo hčer svojemu sinu. Pa ravno tako je prepričan, da Dragojila ni Feretova hči. Visoko čisla pašo Mehmeda od tistega časa, ko je bil v njegovih četah polkovnik v bojih z libanonskimi Druzi. Marsikako zmago je Fej paši pridobil. Pa ravno zmage so ga zapletle v prepir z zavidljivimi tovarši, kateri ga caru tako očernijo, da ga v smert obsodi; le Mehmedu se ima zahvaliti, da je mogel z nekoliko tovarši zbežati; in od tistega časa je rop po morji njegovo rokodelstvo.

Rad bi sinu povernil, kar mu je oče ugodil. Ali strast, ki se v njegovem sercu vname, ko Dragojilo vidi, preseže hvaležnost; njegova dobrovoljnost proti Davroslavu se spremeni v silo, proti mu, da ga pošlje Selimu v Carigrad, ako ne privoli v njegovo zahtevanje. Pa Davroslava to prehudo žali; raji hoče umreti, kakor te sramote doživeti. Izdere nasprotniku meč iz rok ter mu ga globoko v poželjivo serce zasadi. V kervi se Fej zgrudi in izdihne brezbožno dušo. Davroslava pa tolovaji primejo in zvežejo.

Še tisto noč si izvolijo novega poglavarja, Puaha. Tudi ta spoštuje Mehmeda. Ali tolovajska sirovost, bojazljivost in lakomnost je večja od blagih čutil. Dobička mu ne bode prineslo, ako je izpusti, si misli, lahko pa Etem Selimu moč, imena in pota tolovajev ovadi, in car, ki je že zdaj zasleduje, zasačil bi je potem še lože. Bolj pametno je Etema valovom izročiti, Dragojilo pa za lep denar prodati. Puah je mož, ki dolgo ne premišlja: kar sklene, stori.

Dragojilo spravijo v ladijo. Mož, ki jo v sobico zapira, ogleduje jo pazljivo in milo se mu stori, ko se njeno černo oko sreča z njegovim. Ne obupaj, reče ihté, zagotavljam te, da se bode reč ugodniše razvila, nego si misliš.

Davroslava pa zvežejo in ga odpeljejo v čolniču, ki ga je ravno kar rešil potopa, na globokejšo mesto, da bi ga tam vtopili. Tudi mož, ki so mu Dragojilo zaupali, hiti za njimi, pa ne iz hudobije, ampak z namenom, mladega moža rešiti, če bode mogoče. Veslaje se pritisne do njega in ko drugi med seboj žlobudrajo, poreže mu skrivaj vervi, ter ga podučí, kod naj plava, da se bode lože rešil na otok. Neke streljaje od kraja dospesvi, doverše svoj posel ter veslajo nazaj, Davroslav pa se na Kandijo otmé.

Ko noč preteče, izplava tolovajski brod še rano iz kandijske luke proti jonskim otokom. Rešitelj Davroslavov nasvetuje Puahu, naj proda mlado lepo jetnico bogatemu Rašitu v Rašitstan. In tako se tudi zgodi.

IV.

Na bregu jadranskem, kjer Vojuza iz arnavtskih gričev bistro valove valí v zeleno morje, ležé podertine nekđaj sloveče in lepe Polone. Otožnost oklepa popotniku serce, ki ogledava zapuščine starih časov. Spomini začetnikov evropejske omike so tú pokopani; vendar ne le spomine starodavne gerške in rimske izobraženosti, ampak tudi spomine starih kristjanskih časov hrani ta zdaj zapuščeni in divji kraj. — Ko se je bilo kristjanstvo iz zibelji vesvoljne izobraženosti po svetem Pavlu zaplodilo po gerških in ilirskih deželah, molili so tudi Polonci, zapustivši kervave daritve zemskih in olimpiških bogov, v svojih svetiščih edino živega Boga, dokler se ne zarotita cara Dioklecijan in Galeri, da zatareta novo vero. S kervavim mečem kaznujeta Polono iu pozidata na kristjanskih razvalinah bogovom altarje. Pa kristjanje najdejo tu svetim obredom zavetja, kakor v Rimu in po drugih večih mestih. Podzemski hrami so njihova svetišča, dokler jih car Konstantin pregnanstva ne reši. Kristjanstvo se mirno razvija, poganstvo pa zginja. Polona vživa spet srečne čase. Ali neolikani gotiški narod, ki si novih dežel išče in skozi Dacijo in Mesijo do jadranskih bregov pridere, razdene z drugimi mesti vred tudi Polono, ktera se ne dvigne več k prejšnemu blagostanju. Ljudstvo, ki se po nemirnih časih spet tu naseli, obdelava plodno zemljo, ki mu hvaležno plodí obilne darove; ali tudi to ne terpi na veke; pod turškim barbarstvom se Vojuzini bregovi popolnoma zapusté. Le malo starega zidovja tik reke si ribiči osvojé, vse drugo pa zarašča germovje in mah. Kjer je pred tisoč in več leti omikani Gerik umotvoril in bogati Rimljan Fortunine darove v krasnih poslopih užival, tam berložijo zdaj divje zveri in sokol gnjezdari; kjer so v nemilih časih kristjanje svete obrede obhajali, tam hranjujejo zdaj tolovaji svoje zaklade.

Tolovajski glavar Puah se je v tem kraju rodil in ga dobro pozna. Ne dopada se mu, kakor nekđaj Feju, pleniti po nevarnem morji, marveč si poželi mirnega življenja na suhem. Ali večini njegovih nepoštenih rokodelcev to ni po všeči; v toliko je pa preveri, da je pametno, poiskati si odljudnega kraja blizo morja in va-nj hraniti naplenjene zaklade, kar jih imajo na brodu odveč, pa v vedni nevarnosti. Za tako selišče so razvaline stare Polone kaj pripravne in sicer tem bolj, ker najdejo v njih prostoren podzemski hram. To je tista častitljiva dvorana, v kateri so kristjanje za časa cara Dioklecijana o ponočnih shodih Bogu darovali. Vhod va-nj je po ozkih stopnjicah, ki so še dobro ohranjene; hram je podolgast in čveterovoglat, strop in stene so tu iz žive skale sekane, tu z opek zidane; mnogoverstne vrezane podobe je zaljšajo; ob

desni in levi strani so pa rake, nekatere dobro ohranjene in zaperte, druge razdjane. Konec hrama te stene pa stoji iz belega marmorja gladko sekana grobu podobna altarna miza, na kateri so se obhajali sveti obredje. Tisoč let in čez je od tiste dobe preteklo, ko je človeško oko zadnjič te shrambe ogledovalo; tisoč let in čez je pokrivala vedna tema te svete ostanke, tedajnim kristjanom nemilih, nam pa častitljivih časov. Polona se je razdevala in sezidala, dokler ni sovražna roka njenega ozidja popolnoma razrušila, da ga zdaj divja hosta zarašča — pa tega svetega hrama se ni dotaknila. Ali zdaj, ko krog njega vse mirno počiva, iztaknejo ga tolovajske čete in ga v svoj prid kvaré. Nad vhom sezidajo kočo varhom v hram spravljениh zakladov. Ta posel izročé trem udom množne družbe, ki so že bolj priletni in manj sposobni za opravila na brodu in za težavni boj po morji; tu pa se bodo varhi bogatih zakladov, stanujoči v priprosti koči, lahko z ribštvom na videz ukvarjali; saj z ribovanjem se živi tudi uborno sosedno selo na bregu Vojuze, ktereга prebivavci so sirovi in leni Arnavtje. Ž njimi se Puah lahko sprijazni.

Zgodilo se je to mesca septembra l. 1570, šest mescev po tem, ko so bili tolovaji Milijeviča v pest dobili in dva mesca po Davroslavovi in Dragojilini nesreči. Milijeviča so hoteli tolovaji berberskim mohamedanom v sužnost prodati, kar se je navadno njihovim jetnikom pripetilo. Milo se mu stori, ko preišljava, kako grenke osode sto in sto tisoč kristjanov bode deležen, kateri po severni Afriki nevsmiljenim Mohamedovim vernim nečloveško tlako delajo. Še hujše ga peče misel, do tjakaj prišedšemu bode pot v milo domovino na veke zaperta, nikdar več ne bode vidil ljube žene in drage dece; na tolovajskem brodu pa bi se morda vendar kedaj priložnost rešitve našla. Ponudi se tedaj Feju za kakoršnokoli opravilo na brodu. Fej ga obderži, ki je bil v Carigradu čez pet let strežaj in kuhar, prevzame tudi na brodu ta posel. Vede se tako, da si popolno Fejevo zadovoljnost pridobi; Puah ga pa celo spoštuje in ga slednjič varha Polonskega hrama postavi.

Tudi Davroslavu je osoda ta dva mesca pripravila priprosto življenje. Ko se je bil iz valov na suho otel, zataji v Kandiji svoj plemeniti rod, s terdim delom si služi vsakdanjega kruha in dan na dan pričakuje tujega broda, da bi se na njem v kako kristjansko mesto prepeljal; pa vedno zastonj, zakaj kupčija po gerškem morji iz dveh vzrokov praznuje: kristjanska pomorska mesta so stopila v turški vojski na avstrijsko stran, in da-si ravno caru Maksu, ki se s Selimom vojskuje, materialne pomoči ne dadó, vendar ga moralno podpirajo in vsa njihova prijaznost in dotika s Turčijo razpade, zakaj Selim se nad njim huduje. Pa ko bi kupčijskim ladijam prav ne branila turška neprijaznost v Kandijo; saj se nikdar ne derzne na vzhodno medzemsko morje, kjer Puah go-

spodari, ki je poslednji čas več brodov zaporedoma oropal in končal. Kar se po morji brodov vidi, vsi so ali Puahovi tolovajski, ali pa turški vojni brodije, ki tu Puaha zalezujejo, tū vojake iz sirskih in maloazijskih pokrajin v Carigrad prepeljavajo.

Mnogokrat zre Davroslav stojé na kandijskem bregu po širokem morju in premišljava, kam da so mu siloviti tolovaji milo preserčno ljubljeno Dragojilo odpeljali: imajo li jo na brodu ali so jo v sužnost prodali, in kako se jej godi tū ali tam. To je vedni predmet, kterega njegove misli varé in predelavajo. Domišljija se ne naveliča vsak trenutek novih podob vstvarjati, pa v otožnost ga vselej pokoplje, ker konec njegovega tuhanja je vselej ta, da si domišljuje Dragojilo v nepopisljivi tugi. Zdaj jo vidi s silo se bojevati, zdaj njega na pomoč klicati, zdaj krivici obnemoglo umirati. Rad bi življenje za-njo žertvoval, pa vse zastonj. Neusmiljena osoda je menda med nju razpela pregrinjalo vedne ločitve, pa ona loči le telesi, duh njegov potuje v neomejenih domišljijah éez morja in dežele, in jo spremlja po vseh njenih potih. (Konec drugokrat.)

Trojno serce.

Globoko v persih giblje se nekaj čarobno,
 Glasí se éudomilo, žalobno in ljubó,
 Cvetí veselje tiho, kalí skrivno gorjé,
 In mesto to presveto éloveško je sercé!

Mladenču persi dviga hlepenja divji žar,
 Navdaja mu jih nada, nek tajni sladki éar;
 Serce mladenča obsega vso tugo in britkost,
 Obsega rajske sanje, ljubezni vso sladkost!

Kakor svitloba lune razjasni temno noč,
 Ima sercé deviško preéudno tajno moč;
 Globoko v persih sije ljubezni živi plam,
 In žarno vnema serce, možu poguma znam!

Ljubezni polno tretje tak vroče in gorkó —
 Oklepa vse in veže z nevidno nas moéjó,
 In v žalosti, veselji zvésto nam vedno je,
 Najlepše res na zemlji: — oh materno sercé!

J. Severjev.

Sebastijan Klonovič.

(Zgodovinski obraz, v poljskem spisal J. Zakariaševič.)

I.

Let in krone težko breme je poderlo Sigismunda Avgusta v grob. Žalostno zrè narod v^otemno rako svojega kralja, ker čuti, da se bode kri prelivala nad njegovo mogilo.

Tudi Sulmeričane je opadel strah in žalost. Meščanje so pomaljali glave skozi okna, drug drugega popraševaje; tu pa tam so se shajali, posvetovali in razgovarjali, na zadnje pa so se sklenili v poslednjem sredstvu—v molitvi, kajti ni ga človeka, da bi v svojem življenji še nikoli ne bil okusil te tolažbe, govore s psalmistom: „Bog, nada in tolažba moja!“

Kaj pa je tako uplašilo siromašne meščane! Vladarstva jim ni bilo mar: oni niso poznali kralja, niso šteli njegovih let, niso vidili groba, ki jim je zazijal pod nogami, in tudi nesreče niso poznali, ktera zadene vso zemljo o taci nezgodi. Ubogim prostakom je bilo rodno mesto ves svet; njih ni zanimala prememba dinastije, ker niso imeli pravice glasovati o kralji; oni so bili zvesti vsacemu, naj je je terla sila ali ne, ker so za greh imeli upirati se jačemu, če je tudi krivično vladal.

Sulmeriški meščanje tedaj niso mislili ne na kralja, ne na vlado, ampak vsa njih žalost je izvirala od tod, ker jim je župan nagloma obolel; kajti župan je najjimenitniša oseba v mestu, in kar je kralj plemstvu, to je župan meščanom. Na njem visi blagor in čudorednost, pa tudi prepast celega mesta; on budí nad osebo poslednjega meščana, on je bramba udovam in sirotam, on je sodnik in kaznovavec. Gorjé mestu, kjer krene župan po krivi poti! Uboštvo se vgnjezdi v dom meščanov, zanemarjena posestva gredó pod zlo, in na strehi, kakor na mogili, požene mah in plevel. Nesloga preobrača strehe, domovi in ljudjé se razleté, kakor bi je veter odpihnil.

Toda stari Klonovič je bil župan po božji volji. Petnajst let je že opravljal isto službo in da-si ravno so pred nekoliko leti imeli novo volitev, meščanje so vendar sopet njega izvolili. Zató se imenuje njegovo polje sploh županovo polje; po vsem mestu so poznali županov pas, poznali županove konje, voli, krave in vse, kar je bilo njegovega.

Meščanje so tedaj staremu Klonoviču iz vsega serca želeli zdravje in dolgo življenje; zató so šli k gospodu župniku, naj jutri

mašujejo pred čudodelnim obrazom sv. Bogorodice. Gospod župnik so je pohvalili zaradi keršanske kreposti in obljubili, da bodo tudi sami Boga prosili za županovo zdravje.

Iskrena molitev meščanov je bila uslišana. Drugi dan, ko so meščanje šli iz cerkve, prišel jim je naproti mladenič rudečih lic in je povabil starešine k staremu Klonoviču.

„Kako je tvojemu varhu, Sirotek?“ praša eden izmed meščanov.

„Dobro“, odgovori Sirotek ves vesel. „Danes zjutraj ga je pustila bolezen, kakor bi odrezal?“

„Zakaj si pa ves v praznji obleki, Martin?“ poprašajo meščanje mladenca.

Martin Sirotek je nosil siv kaftan, prepasan z rudečim pasom. Rudečica mu zalije lice na to vprašanje, potem pa, roko poljubivši najstarejšemu med njimi, cehmojstru, odgovori: „Jaz ne vem; slavni moj varh mi je velel, naj oblečem najlepšo obleko, kar je imam.“

„Dobro, dobro!“ djal je cehmojster s pristojno važnostjo, „že vem, o čem se verti to.“

Bilo je to jeseni. Krasno je sijalo solnce, in ovenelo listje je trepetalo kakor zlato v solnčnih žarkih. Na solnčnem kraju starega doma je na klopi sedel stari Klonovič in z roko podpiral sivo glavo. Lice mu je bilo blede in v mnogo gub nabrano. Viditi je bilo, da je bolezen prenehala, vendar zapustila sled, da so se ga prestrašili vsi pošteni meščanje.

Vstopijo se v polkrogu, se odkrijó in ga pozdravijo. Klonovič jim podaja roko in hvali njih keršansko djanje. Čez nekaj časa pa začne: da se mu je v sanjah prikazala Devica Marija, pribežališče sirot, ter mu naročila, naj pred ko pred doverši svoje dobre namene in ne zapusti za seboj sirote brez brambe. Potem pomigne Martinu, naj odide, on pa tako-le govori zbranim meščanom:

„Slavni meščanje! konec se bliža mojemu življenju; Bogorodica me je nocoj ojačila, da izveršim, kar še moram izveršiti. Poslušajte me!“

Meščanje so sedli po doljih klopéh, in s povzdignjenimi glavami poslušali govor svojega župana.

„Pred nekoliko leti“, začne stari Klonovič, „našlo se je zapuščeno dete. Ni se moglo izprašati ne za očeta ne za mater; samo to se je znalo, da se zove Martin. Dete je tekalo po mestu, in ker ni vedelo, kako se piše, imenovali smo ga Sirotek. Takrat sem jaz bil župan, in mislil sem: naše mestice je dovolj prostorno, zakaj bi tedaj ubogi siroti ne pritekli na pomoč, ki je k nam došlo, in terka na naša vrata? Jaz sem vzel to dete, in ko je odraslo, dal sem ga v uk h koristnemu rokodelstvu. Sosed Mihael Glava, slavni cehmojster tega rokodelstva, more najbolj povedati, da je bil Martin odličan učencec, in sedaj je brez graje dober pomočnik. Njegova tkanina prodaja se v Kaliž, in sama Šlezija ne tke boljše. Milina

je gledati njegov izdelek. Zakaj bi ga mesto ne vzelo v svojo sredo in enkrat za vselej izbrisalo to sramoto, da je najdenček, da je sirota brez imena? Jaz bi pokojno umerl, videč, da je on v vašem številu, da je meščan. To bi mi utolažilo težko mojo žal, ker svojega sina Sebastjana nikoli več ne vidim na tem svetu!“

Meščanje so se vznemirili. Mislili so nekteri, da bi to omađevalo slavne meščane sulmeriške, ko bi najdenček brez imena zadobil mestne pravice. Razžalil bi se ponos meščanom, ki je osnovan na starodavnih navadah in običajih, kedar bi za brata priznali človeka od neznanih roditeljev, o katerem se ne vé, kdo ga je kerstil, kdo mu kumoval. Tacega človeka vedno zametajo na tujem; kajti kdo vé, kako je živel njegov oča?

Vnela se je tedaj med meščani vroča pravda, ima se li Martin Sirotek prijeti v meščanstvo ali ne. Ko so se prepričali, da s tem izpolnijo želje ljubljenu županu, ki hoče to zahvalnost nesti v grob kot vzglavje za večni počitek, — dalje, da to ugasí njegovo žalost za edincem, ki je šel po svetu, in ne vrača se v rodni dom, da očetu zatisne oči!... nazadnje pa, ko so spoznali, da je Martin Sirotek marljiv in varčen rokodelec, in se je z lepim svojim vedenjem vsacemu prikupil: privolili so meščanje, naj se Sirotek vpiše med njih število, da bode meščan.

Stari župan radosti poskoči, zadovoljen z izrekom najstarih meščanov, potem pa, naslonivši se Sirotku na ramo, ki je konec govorila sopet vstopil, šel je v veliko sobo, in za seboj pozval vso skupščino.

V županovi sobi je bilo nekako temno in turobno. Vsemu pohištvu je bilo viditi, da gospodar davno že nima družice življenja, da se osamljen in zapuščen pomika k svojemu grobu. Sredi sobe je stala velika lipova miza, poleg nje dve klopi. Na polici je stalo nekoliko kositarjevih skled in ploščekov, ostanki nekdanjega županovega imetja; sedaj so bili vsi prašni brez rabe. Zelena peč, katero so postavili šleski pečnjaki, bila je nekdanj pobeljena, in temni zapečnik bil je viditi, kakor fantastična podoba. Pod mestejami je bilo vse zgnjito, in zidovje, od starosti popokano, malo da se ni razsulo.

Stari Klonovič je vzdihnil, razgledal se po sobi, kakor bi česa iskal, potem pa je rekel meščanom:

„Tužen pojdem s tega sveta; nobeden mojih ljudi ne zatisne mi oči.“

Ko si otare solze, sopet nadaljuje: „Tu na tej klopi pokraj peči, kakor da ga vidim, sedeval je Sebastjan, in v dolzih zimskih večerih poslušal pripovedi starega Bartoša, ki je pred tridesetimi leti brodar bil in večkrat brodil do Gdanska. Mili Bog! mladi deček bi se bil dvignil kakor sokol in radosti plakal, ko mu je Bartoš pripovedaval, kako krasna mesta so v tej zemlji poljski, kako

krasni logovi dvigajo se ob rečnih bregovih? Takrat se je v njem porodila želja, zapustiti dom, in spustiti se v široki svet, in več ne verniti se. Pravijo, da se uči, ali moj Bog, čemu meščanu toliko učenosti!“

Meščanje so ginjeni poslušali zdihovalje starega Klonoviča. Ali pravično je bilo to jadikovanje, ker edini sin je zanemaril očetov dom, in dolgo že mu ni bilo ne sledu ne glasú.

Na zadnje se zbrhta stavec v gorki svoji tugi, in spomnivši se, zakaj je bil meščane poklical, zaprosi je, naj se vsedejo in zaslišijo prisego Martina Sirotko.

Župan, ki je že prej upal, da mu meščanje radovoljni izpolnijo prošnjo, dal je vse izgotoviti za sprejetje Sirotkovo. Stara hišina je prinesla razpelo in dve sveči. Iz velike škrinje so vzeli veliko knjigo, mestni pisar je prijel za pero, da Sirotko vpiše med meščane. Iz sosedne sobe je dišala razna pečenina, in okoli peči je stalo nekoliko majolik. Župan je bil sklenil, da Sirotku po davnem običaju dá čast, in to je tudi mnogo siromašnejših meščanov zadovoljilo.

Spredaj za mizo je sedel Klonovič, okoli njega priseženi možjé, drugi pa po starosti in po imenitnosti, in najmlajša dva sta stregla. Sirotek je stal na pragu, ker si ni upal iti med nje, ali serce mu je radosti poskakovalo, ko je pomislil, da prvi pot more priča biti mestnim skupščinskim obredom, o katerih si je že tolikrat belil glavo. Danes se konča žalostna njegova osoda, on je imel postati njihov člen, in ž njimi sedévati na dolzih klopéh. Kolika radost za ubogo siroto!“

Klonovič trikrat popraša meščane, imajo li kaj proti Martinu Sirotku, znajo li, kaj bi na sramoto bilo njegovemu imenu? Ko so vsi priznali, da je pošten in delaven človek, oberne se župan k njemu in mu kratko razloži dolžnosti novega stanú.

Opominja ga, da se mora odslej za blagor mesta in meščanov odreči lastni volji, in samo ono delati, kar zbrani bratje za dobro spoznajo. Starejše mora vedno slušati in spoštovati, bodi-si doma, ali na ulici. Svoje rokodelstvo mora opravljati po duši in po vesti; za svoj posel ne sme več jemati, kakor je običaj. Vsako javno breme mora voljno nositi, ker je vsak meščan del velikega poslopja; in če se mu umakne, lahko se vse zruši. Potem ga nagovarja, naj se vselej usmili siromašnejših, in ko bi koga zapustila moč, da bi se ne mogel s svojim hlebom hraniti, naj mu ne odtegne pomožne roke.

To in marsikaj družega še je govoril stari župan Sirotku, on pa je ginjen in s pobešeno glavo poslušal očine besede svojega varha in rednika.

Kmaló potem prižgó sveče; pisar prebere prisego, Martin Sirotek vzdigne pred razpelom dva persta, in za njim govori prisego. Potem poklekne, poljubi križ, vstane, in stopi k staremu

Klonoviču. Spustivši se pred njim na kolena, poljubi mu roko, tako tudi ostalim meščanom. Ti pa so ga v znamenje bratinstva poljubovali v lice.

Ali njegov varh ni bil srečen in radosten. Pogleda Sirotku v obraz, otare si solzo in pravi:

„Ti, Martin, ti si že preskerbljen; moj Sebastjan pa blodi po svetu. Kakor si bil ti med nami tujec, tako je on sedaj tujec med tujimi, in kdo ga vzame za svojega? Tu je bilo rodno njegovo gnjezdo, tu bi mogel biti pošten in spoštovan meščan, ali on je tiču enako izletel iz gnjezda; vetrovi so ga zanesli nekam, od koder nobeden ne sliši njegovega klikovanja.“

Meščanje so tolažili starega župana, da se mu sin zdrav poverne in mnogo zlata prinese domú. Sirotek pa, poljubovaje milemu varhu roki, obeta mu, da on sam pojde v Krakov, da Sebastjana poišče in ga pripelje očetu.

Ali čez nekoliko dni je izdihnil sulmeriški župan. Zvonovi so dolgo in glasno zvonili; dolgo so meščanje plakali, najhujše Sirotek, in kaj čuda, da mu je htelo serce počiti, ko so mu varha in očeta spustili v temno rako.

Vernivši se s pokopališča na zapuščeno župovanje, vredí svoje gospodarstvo. Čez nekoliko mesecev, da ostane mož beseda, obleče sivi kaftan, prepaše in prekriža se, potem pa spusti se na daljni pot, da Sebastjana poišče in dovede ga v rodni, zapuščeni dom. Ko je korakal kraj Sulmeriškega hriba, poslovi se še enkrat s pozoriščem sirotinske svoje dobe, in se spusti v božjem imenu naprej, prepevaje pesem od Device Marije:

„O Marija, naša mati!

Kakor veš in znaš, me varno vodi!

Skerbna mila mati mi zmir bodi

Zdaj in na vse večne čase!

O Marija, varuj me!

O Marija, vodi me!

Po pravi poti v sveti raj!“

II.

Bilo je okoli polovice mesca januarja leta 1574. Francoski kraljevič, Henrik Anjou, prišel je v Krakov, da zasede prazni prestol poljski.

„Bila je davnim Poljakom navada“, pripoveduje Andrej Fredro, „pokopavati umerlega kralja vpričo novega, naj ta s lastnimi očmi gleda primer umerlosti, in uči se skerbeti za narodovo ljubezen in boji se njegove sodbe. In dober je bil ta običaj, ker je izbrani kralj pred seboj imel nauk, da je prah in v prah se

poverne, ter da o kralju ne veljá ono: de mortuis nil nisi bene (o mertvih govori se samo dobro). Ostro je sodi povestnica!“

Sigismund Avgust je bil poslednji odrastek jagelonskega kolena. Poslednjemu Jagelonceu je Poljska skazala viteško čast.

Ves Krakov je obsul cerkev, kjer je ležalo kraljevo truplo. Cerkev je bila znotraj preprežena s črnim suknom, spredaj se je vzdigoval krasen katafalk, nad rako pa se je zibal bel orel z razpuščenimi krili in gledal na kraljevo truplo.

Pred katafalkom so stali deželni dostojniki in poslanci tujih keršanskih vladarjev, pogreznjeni v nemo žalost. Orgle so turbno ječale in duhoven je pel s temnim glasom.

Naposled so odpeli requiem; dim čistega kadila je zagernil rako, po cerkvi pa plač.

Velikaši so vstali, in orožje svojega kralja dali tujim poslanecem v roke. Cesarski poslanec je vzel čelado, francoski — ščit, ogerski — kraljev meč, in vse to so položili na oltar. Potem se je vzdignil krakovski vojvoda in zbranim pregovoril nekaj besedi. Govoril je o poslednji vsahneli veji mogočnega drevesa, pod čegar senco je cvetla poljska zemlja; govoril je dalje, da je Poljska sedaj enaka stepi brez sence, in kogar žeja, da mora izvira blagosti iskati v krilu te zemlje, ter nevtrudno delati, kakor najemnik. Ugasnil je poslednji Jagelonec, zemlja Poljska je sirota. Pustimo, bratje, svoje zasebne namere, zlomimo pobeđne meče, bodočnost nam je zakrita!“

Ko je to izgovoril, dal je vojvoda maršalsko palico, da jo prelomijo, kancelar pa pečat, da ga zlomijo. V tem hipu se začuje ropot med cerkvenimi vrati, ljudstvo se zgerne v stran, kraljevi dvornik v polni opravi prileti na konju v cerkev, pred katafalkom pa se z ropotom zgrudi na zemljo. To je bil viteški obred pri pogrebu poslednjega Jagelonca.

In nastala je grobna tišina v cerkvi; štropot zlomljenega orožja in skerhanih kraljevih znamenj je razdonel po svetem mestu, kakor zadnje dihanje iz persi umirajočega. Tiho in prepadeno je stalo plemstvo, s solznimi očmi je gledalo telesne ostanke poslednjega Jagelonca, malo še, pa bode tujemu kralju priseglo zvestobo, pa bode v tuje roke položilo biser svojih pravic... Aj, tuj sosed preži na ubogo zemljo; mogočni car nudi svojega sina, samo da omeji meje Poljskej zemlji.

Vsacega je bolelo to, da se tujec spenja na prestol poljski, ali pobožni Poljaki so se s tem tolažili, da je to božja volja.

Dokler so se veršili žalostni ti obredi, stal je med korovimi stebri ubogi meščan sulmeriški v sivem svojem kaftanu, prepasanem z rudečim pasom, in je gorke solze bil za kralja, kterega še poznal ni, in o kterem je komaj kedaj slišal v svojem življenji, da-si ravno je kraljeval mnogo let. Poleg njega je stal dvajsetleten

mladenič, držal križem roke, in smelo oziral se po cerkvi. Imel je černe kviško česane lasé, lepo obličje, smel in bister pogled. Črnim lasém in gosposki postavi so lepo pristovale zamišljene, temno modre oči, v katerih je bliskala žerjavica smelih domišljij, in tlel plamen pokojne in serčne turobnosti. To je Sebastjan Klonovič.

„Sirotek! umeš li to grobno tihoto?“ praša zdaj Sebastjan meščana. „To je soparna in zadušljiva tišina pred divjo burjo. Narod sluti temne oblake na jasnem nebu domovine, skoraj bode začelo germeti — ali ploha, — treba nam je . . . Sirotek, zemlja poljska je čedalje bolj pusta?“ . . .

Meščan se je ozerl skozi veliko gotično okno, ali opazik je oblakov na nebu, ali ne. Toda dan, da-si ravno je bilo sredi zime, bil je ugoden in čist. Nikjer ni opazil oblakov, povsod jasno in modro nebo.

Ko se spomni, da je Sebastjan govoril o zemlji poljski, rekel mu je: „Da zemlja brez obdelovanja pusta ostaja, to je res; zato sem prišel po-te, ker ti očetovo zemljo skoraj preraste plevel in koprive.“

Ali pesnik ni slišal meščanovih besedi; s skušenim očesom je zerl daleč v bodočnost narodovo in ondi nekaj zazerl, kar mu je oči s solzami zalilo.

„Kokalj in koprive se širijo po krasni zemlji poljski“, govoril je pesnik sam s seboj, „nobenega ni, da zaredi plodno zemljo in iztrebi plevel, ki žito duši.“

„Zemlja rodna, Poljska mila
Z božjega pognala krila . . .“

Meščan ni mogel pesnika razumeti, in ker se ni hotel o posvetnih rečéh zgovarjati, pokleknil je, prekrižal se in začel moliti: „Pokoj večni . . .“

Sebastjan pa je gledal velikaše, in ko je štropot razlomljenih znamenj razlegnil se, djal je meščanu:

„Čuješ li ta ropot? Sterli so znamenja kraljeve vlade! O Bog, slabo železo in les se lahko lomita, ali dokler so ta znamenja bila v roci enega, dokler jih je sukala silna vladarjeva desnica, kdo bi je bil zlomil takrat?“

Dolgo še je stala dvojica pod korovim obočkom; eden je goreče molil za mir pokojnikov, drugi pa s ponosno povzdignjenim čelom pazil na obrede, in v duhu zerl daleč v narodovo bodočnost.

Naposled se končá cerkvena slavnost; truplo kraljevo so spustili v grob, maršal Firlej z ostalimi velikaši pa je hitel v Balice, da pozdravi novega kralja.

Sebastjan in Sirotek sta šla iz cerkve, ali od velicega hrupa po mestnih ulicah nista se mogla zgovarjati o gospodarstvu v Sulmericah. Po Krakovu je hodilo mnogo tuje gospode, kraljevi služabniki in vojaki, ki so prišli kralja pozdravljat. Čez vse to je

vladala vendar nekaka bojazen in nemir. Ni se smelo streljati, gostivnice, v znamenje žalovanja za kraljem, bile so zaperte. Po Krakovu so hodile straže, povsodi globoka tišina, povsodi nekaka potvarjenost.

Meščan se je skoraj v vsacega husarja zagledal. Sebastjan pa mu je pojasnjeval reči, o katerih se mu še nikoli senjalo ni. Čuli so se glasovi, ki so zasmehovali novega kralja, drugi pa so sopet povzdigovali njegove sposobnosti in pripovedovali, da kralj Henrik namenja povzdigniti poljsko brodogradnjo.

Tako je minul dan. Omamljen od vsega, kar je čez dan vidil in slišal, zaspal je meščan sulmeriški, Sebastjan pa je sedel za mizo, z roko podperl glavo in premišljeval dolgo, verlo dolgo. Da-si ravno ni bil plemič, vendar je z gorečo ljubeznijo ljubil svojo domovino; naučil se je bil iz rimske zgodovine, da je vsak Rimljan rad umerl za domovino. Krasna, čutljiva duša pesnikova je gledala Poljsko, kakor krasen rajski vert, in radostno je čutil skrivno harmonijo, ki se je ozivala v globočini njegove duše, kateri je plemenito njegovo serce tako milo pristovalo. Čarobni gaji, polni cvetū in dišav, migljali so pred njegovimi očmi, in to je bilo vse domače, domorodno. V pameti so mu oživeli oni logoviti bregovi domačih rek, o katerih mu je pravil stari Bartoš toliko čarokrasnosti. Gledal je ladije in šajke, ki nekam daleč plavajo s poljskim hlebom in raznašajo pridelke zemlje poljske... Poslušal je pesme vračajočih se brodarjev, ki so opevali svoje radosti in strasti na morji, in sedaj se radujejo na pragu rodne kože.

Napočil je dan. Klonovič je bil bleđ, kervavih oči. Sirotek se je začudil, ko je zagledal ga. Prašal ga je, ali ni kaj bolan?

„Duša je zdrava, za telo ne maram. Razne prikazni so mi rojile nocoj po glavi, ali ti me ne razumeš?“

Meščan je molčal in s spoštovanjem pogledal druga detinske svoje mladosti.

„Mnogi uk moti spanje in pokoj“, mislil je sam pri sebi, „tudi naš duhoven ne morejo po noči spati.“

Premišljevanje to je pretergal hrup na ulici. Kralj Henrik je slavno jezdil v mesto. Dan je ugoden, solnce toplo sije. Od streh curkoma teče, ker sneg kopni. Sebastjan in Sirotek hitita na ulice, da vidita novega kralja.

Po cesti od Lobzova se je vlekla dolga versta plemstva in vojske. Nadvladika gnjezenski je sedel v rudeči kočiji, poleg njega je jahalo deset husarjev; za njim vladika Krasinski, pred katerim je šlo dvajset konjikov, vsi v žametū; dalje Mjelicki, kastelan Krakovski, obdan s konjiki, ki so imeli pozlačene ščite, maršal in vojvoda Firlej, ž njim tri sto konjikov in z vojvodo Lubelskim dve sto konjikov.

Litva s tri tisoč konji, za Litvo vojvoda Pruski, dalje Tučinski Janez in Andrej, Herbartovci, vsi z znamenitimi četami, in Stanislav iz Ternova, kastelan Čehovski, vodil je dve sto husarjev, vsi v rudečem suknu in v zlatu, največa četa pa je bila s Komorovskim tri tisoč pešcev.

Nič več niso tugovali za umerlim kraljem, dvor poljski je sijal v bogatih, sijajnih opravah.

Čuden razloček med to obilnostjo in med uboštvom brezštevlnih seljakov, ki so stali za mestom. Zemlja, pokrita s snegom, bila je enaka belemu grobnemu pokrovu, in dalje po poljanah so kukale strehe seljskih bajt, poskrite po snegu. Žalostne postave v sirovi obleki so se pomaljale iz snežnih teh dupelj, ki so z globocimi prikloni pozdravljale kraljevo milost.

Kakor kača je tuga vjedla pesniku serce, ko je vidil toliko obilnosti zraven tolike bede in siročije. Naslonil se je na drevo, gledal slavni vhod in poskrite bajte, pa si v duhu mislil: „Vas priznava narod za svoje gospodarje, ali vi mu zató cedite znoj raz čelo.“

Vse drugače je to meščan gledal. Ti prizori so ga vsega zmešali; napel je oči in čudil se temu gosposkemu bogastvu. Pokorno se je poklonil vsacemu velikašu, ker tako je učil ga župan sulmeriški, njegov rednik. In ni vidil, ni poznal onemoglega poljskega društva.

Dolgo se je vlekla rajda, ki je pri vsacem koraku postajala. Blizo Florjanskih vrat se ustavi vlak, ker tu je kralj zasedel konja. „Vidiš li, Martin?“ viknil je Klonovič meščanu, „onega visocega moža v temnem plašču? Firlej je, maršal in vojvoda Krakovski.“

„I kaj pa uni gerbasti, ki je ž njim govoril?“ prašal je Sirotek.

„To je Janez Zamojski, starosta belski, visoko učen mož.“

In oba sta omolknila, ker je vojvoda začel s starosto govoriti.

„Vojvoda, ti si kraljevski dočakal kralja“, djal je Zamojski.

„Za Boga, še lepše bi ga sprevedel, da hoče Poljsko zapustiti“, odgovoril je vojvoda.

„Kaj ni za-nj glasovala cela zemlja?“

„Pri moji veri, starosta! Bog je njega za pokoro poslal Poljakom . . . Lahko bi Piast kraljeval.“

„Piast! Piast!“ kliknil je starosta, „s tem bi se njegova rodovina ponašala, vsa dostojanstva zavzela, in kje je potem enakost plemiška. Dozdeva se mi, vojvoda, da si pripravljen koj vzeti mu krono . . .“

„O samo da morem!“ vzdihnil je Firlej.

Ravno sta prišla mimo Klonoviča. Zamojski, zapazivši pesnika, poda mu roko in nasmeje se. Meščan sulmeriški se je odkril

in pobledel od strahu, ker je tak velikaš stopil k njima, in Sebastjanu podal desnico. Ko je Sebastjan to zapazil, miloval je ubozega meščana, in posmeh lahke ironije šnil je na njegova usta. Med tem je prišel sam kralj mimo, oblečen v černo opravo s podšito risjo kožuhovino.

Meščan sulmeriški se prestraši te osebe, in Sebastjana popade za obleko.

Nastala je noč in da-si ravno so dolgo še goreli umetalni ognji, spravila sta se naša druga spat, da počijeta.

Meščan sulmeriški se dolgo ni zavedel. Po glavi mu je nekaj šumelo, tema zakrila oči, rekel bi, da je gledal odperto nebo, toliko čuda se je danes nagledal. Ko se je naposled sopet zavedel, zaželel si je tihega mesteca, da bi gostoljubno zavilo ga v svoje krilo. Željen, da pred ko pred odrine iz hrupnega Krakova, popraša Sebastjana, kedaj on odrine. Ali Sebastjan mu nič ne odgovori, samo vzdihne in se globoko zamisli.

„Visoki nauki škodijo razumu“, mislil je meščan, in z nepremakljivim očesom gledal krasno, navdušeno obličje prijateljevo.

In res je bil pesnik tačas navdušen. Velika, vzvišena drama se je razvijala pred njegovimi očmi; z bistrim očesom je prezerl značaje igrajočih oseb, in slišal nesoglasje korov, ki so okroževali veliko, narodno dogodbo. Zaskerbi ga jéz, ki je delil stališče poljskega društva, prestraši se zarad bodočnosti. Ko so se razčistile megle raz pesnikovega čela in lice zradovalo se mu, prijel je meščana za roko, in prašal ga:

„Ali si vidil našo gospodo?“

„Vidil sem jo; velika so to in bogata gospôda!“ odgovoril je Sirotek.

„Ali si tudi vidil naše ljudstvo, ki je od daleč stalo?“

„Da, vse sem vidil, da-si ravno mi je vse migljalo pred očmi.“

„In kaj misliš, ljubita se li bratovski naše ljudstvo in gospôda, kakor stanovavci ene in iste zemlje Poljske?“

„Kaj je gospodi mar za to beračijo!“ kliknil je meščan sulmeriški, ponosno spomnivši se, da je nedavno postal meščan.

Klonovič se bridko nasmeje.

„Sirotek, vsi skup, meščanje in priprosto ljudstvo, smo en narod, in v božjem narodu mora žariti vzajemna ljubezen od prvega do poslednjega. Pohlepa za slavo in oholost tergate narod in ste krivi, da narodova vlada ne more biti taka, kakor bi se hotelo. Ali veš, kaj v tacej nezgodi delajo modri kralji? ... Nauk in umetnosti sadé po zemlji, nauk veže ljudi. Možje, razsvitljeni z naukom, zlagajo više z užimi.“

Meščan je napol oči, za glavo prijel se, ali tega ni mogel razumeti.

„Vidiš li te zidine?“ govoril je pesnik. „Poljubi je, ker v njih je biser in drago kamenje kraljice Hedvike. To je zavod za one uboge, ki sebe žertvujejo, da morejo domovini z naukom svetiti.“

„Kaj potem, ko se izučé?“

„Gledi! sredi tega zidanja sem jaz kot dete našel priljubljen stan. S priprosto hrano sem hranil svoje telo, tim marljivejše pa duh s harmonijo velicih pesnikov; tu mi je serce serkalo iz studenca velikanske minulosti!“

Meščan je ves osupnjen vertel glavo.

„Tedaj ne misliš z menoj iti v Sulmerice, kjer ti očinjо zemljo prerašča plevel in zanemarjeni dom se podira?“

„Kaj, jaz bi naj k vam hodil? Jaz, Acern!“ kliknil je pesnik ves navdušen; ali kmalo se je razbral in žalostno pridodal: „Žovejo me Acern, od javora.“

„Mogel bi biti meščan“, nadaljuje Sirotek, „in s časoma župan. Ime Klonovičev je pri nas v velici ceni.“

„Jaz župan sulmeriški! Častiti Sirotek! ti me ne umeš. Jaz sem učitelj filozofije, to je učitelj največe resnice na svetu. Sulmerice so preozke za-me; moja rodna zemlja je cela Poljska.“

Sirotek je jel o tem premišljevati, pa ni mogel razumeti. Dozdevalo se mu je, da mora ob pamet biti človek, ki zaverže nekoliko juter lastite zemlje ter imenuje veliko deržavo svojo zemljo, ktera je kraljeva in gospodnja . . . Samo bedaki senjajo, da so gospodarji vsemu svetu; to nikakor ni šlo meščanu v glavo, on ni znal, da poleg bedaštva koraka veliko, vzvišeno čutje, največa krepost na zemlji — ljubezen za človeštvo.

Naposled pravi:

„Sebastjan! jaz nisem pismen človek, in ne umem tega, kar mi govoriš; rekel pa bi pri prosti pameti, da nisem jaz sirota, ampak ti?“

Tanka megla je zakrila pesniku oko. Zdravi razum prostega meščana je prederl v njegovo zapuščenost na zemlji — zapuščenost vsacega vzvišenega duha!“

„Ne“, odgovoril je Klonovič, „s teboj se ne povernem“.

„A kaj bode s poljem, ktero je tvoj oče obdeloval?“ poprašа žalostno Sirotek.

„Meni ni treba veliko; kar si zaslužim, to mi bode dovolj. Imetek svoj v Sulmericah dajem ubogim in cerkvi na slavo in hvalo božjo?“

„Kje bode pa grob?“

„O, za grob ima Poljska dovolj zemlje . . .“

„Ali kedar človek ni ud nobene občine, plačati mora celo tri lakti zemlje na tujem . . .“

In ko si obriše kapljajoče solze, prime za popotno palico.

„Zdrav bodi, Sebastjan!“ kliknil je s solzami v očeh; jaz grem, željen sem Sulmeric. Jaz sem bil sirota in vém, kako britek je hleb sirotinski. Bodi hvala tvojemu očetu, sedaj sem meščan, in Sulmerice so moja očevina. Zato si nazaj želim. In ti . . . ti pojdeš v daljni svet . . . hočeš, da bodeš sirotek!“

Ali Sebastjan, kakor bi ne bil slišal svojega druga, podperl si je glavo, in pred njegovo dušo so se prosterli trije svetovi . . . Angeljska krila so ga vznesele v rajske dvorove, in tu je gledal izvoljene v beli obleki s palmami v rokah, prepevajoče veliko vzvišeno himno, in njegovo srece se je ž njimi združilo.

(Dalje prihodnjíč.)

Jesensko noč med slovenskimi polharji.

(Čertice iz življenja našega naroda.)

II.

Wunder über Wunder ist dises, dass
Die Crainerische Bauern sogar den
Teuffel nicht fürchten.

Abraham a Santa Clara.

izza visocih prestarih hrastov je bliščela mesečina skozi zeleno perje, sijala ob skorjavem, z gostim visečim lišajem preraščenem deblu, da so se mi zdela drevesa sivobradim starcem podobna, ki jim je stvarnik okinčal čelo z zelenim vencem. Da bi spregovorili, vi stari hrastje! ki stojite na slovenski zemlji že nektero stoletje, ki ste torej nektero pomlad pomlajeni vidili, kako je ginil rod za rod, povedali bi mi nepoznana junaštva slovenskega rodú, tuge in reve, ki so ga pestile, razmotali bi mi prikrito slovansko zgodovino

Vsemu svetu nepoznano,
Od nikogar spoštovano!

Rayno sta mi bila omenjena žalostna stiha iz Jenkove pesmi prišla na misel, ko me stari veseli Luka prebudí, vernivši se k ognju, gotovo najčudnejši možiček, kar jih je kedaj po slovenskih gozdih ostrozobe polhe lovilo.

„Ne rešiš se me ne, šlevica!“ govoril je in se trudil, da bi polhu iz življenja pomogel. „Pesja dlaka! kedar pride bela žena, huda smert, tačas se bom pa jaz uvijal, štopical in bercal, da bi se jej ubranil, pa ne verujem, da bi se dalo.“

„I vi bi se pa ubranili smerti!“ reče nekdo, ko se je zbrala zopet vsa družčina.

„Fantè! modra glavica ti čepi verhu pleč, kakor se mi vidi. Hudimer, če se jej je že kdo ubranil, potlej bi se še jaz. Zakaj razun nje mi je oče in gospod Bog že vsega v košek izpustil, vsako soderžico sem že prenašal na Kranjskem, Hrovaškem in Štajerskem; na Laškem celó sem že kuretino kradel, kakor bi bil lisjak. Pa sem vendar še tiček, da-si so vrabci ta čas, kar sem se rodil, že osemdesetkrat mlade izvalili, tiček, da me marsikdo ne ustrahuje. Bog mi je zmirom pomagal, to mu rad pritegnem, in hvalim ga; zdaj-le me je pa malo na gnoj postavil, kakor svoje dni svetega Joba, ker mi je tako hudo mlado (snaho) naklonil“.

„Zakaj se ne zjézite, da bi vi njo zares na gnoj postavili?“ praša Mertinek z Viška, širokopleč polhar, ki je bil na glasu, da ima neko čudno lastnost, ktera se v pesti zbira in izvira.

„Stare kosti, slabe pesti, ljubi moj!—Undan-le s pomladi sem bil zbolel; buzaróna, mislil sem, zdaj gremo! Izpovedal me je že bil naš kaplanček — Bog mu daj obilo bire, dober mož! — in mi je rekel še posebej: le molite kak očenaš, hodili ne boste več! E pravim jaz, Bog je pa tak mož, da še vse lahko predene in predrugači. Le stojte, povem vam, kako sem bil ozdravel in vidili bote, da moja glava ni tak bêt, kakor se vidi. I, jaz sem imel svoje dni bučico, da je ne bođe devetdeset let med vami otovrej, ko mene ne bo, dobro me pomnite! O polnoči je bilo, kakor bo zdaj-le. Meni šembrano hudo! Zadelalo se mi je bilo nekaj v goltancu. Vse je spalo in mislil sem: glej ti France Lukatov! kaj si imel včasi prijatlov, sosebno kedar je bilo kaj tistega, ki izpod palca vhaja, zdaj boš pa smertno uro sam umiral. Mlada in hči njena ste spali, nisem ju hotel klicati, da-si mi je bila duša že vsa za v večnost opertana in opasana: mislil sem, le spite, bodem že sam umerl, če lahko ne pa težko. Sicer sem pa za terdno menil, da bom kakor jutri že v nebesih kosil. Živel bi bil pa le še rad, vsaj tako dolgo, da bi še to turšico oličkal, ki sem jo posadil. Začnem premišljevati, kako bi zapodil bridko smert, kedar mi „na vrata poterklja“ kakor se poje v pesmi. V pravljici se pripoveduje, da jo je bil nek kovač v vrečo del; jaz pa, ko bi bil še laglje vstal, kakor sem, nisem imel ni vreče ne. Zdaj mi pride na misel: „Kaj France, stara kost, ko bi ti s soljo ozdravel in še kako zimo preživel in še ktero lesico vjel. Pred dvajset manj ko sto leti si se rodil, nesli so te h kerstu in tam so ti dali soli. Najprvo si imel sol v ustih. Potlej ti je sol sladila in solila vsako jed, celo tačas, kedar ti je mošnjo toča pobila in uima terla, za sol je moralo biti. Ko bi mi pa sol pomagala! Le poprimem palico in se mečem do solnice. Zaspem si je pest v usta in — hudir in vse čisto — drugo jutro, hvala Bogu, sem bil zdrav! Še sem tukaj in

še ne bom umerl, če Bog da, tako prec. Pa veste, zakaj me ne marajo še v nebesa? Pri moji kukovnici, zato ne, ker bi me moja mlada tako rada dala s svetá. Ona bi rajša vidila, da bi mene ne bilo, ko da bi jej bogvedikaj pomolil na brezovi terski; vem, da vsak dan tri očenaše moli in eno vero, da bi jaz umerl. Zato pa nalašč nočem. Pa kaj jaz vem, morda me ne marajo v nebesa zato, ker malo kolnem — zlomek!“

„Ali niste rekli, da ste na Laškem—?“ hotel sem ga prašati.

„Kuretino kradel? To se ve, da sem jo.“

„Kaj ste pa delali tam?“

„Tamkaj? Puško na rami, pa sabljo čez pas, kakor se poje v pesmi.—Le stojte, povem vam od kraja do konca. Dvajset let sem bil star, močne koščice sem imel, lep sem bil—to moram reči, lahko bi se bil ženil, pa se nisem imel na kaj, prepisan je bil brat. Saj veste, tačas so nas še lovili za na vojsko. Z nekim Andrejcem sva se skrivala gori-le v suho hosto. Več let sva jo srečno utegovala in že sem menil: priženim se kam, pa bo. Kar ti začno Francozje pritiskati, gospodi je bilo vojakov treba in na novo so zabičevali županom, da naj dosti tacega blaga naberó. Ker jim je pa slabo hodilo, jeli so bili tačas tudi pisanje razpošiljati: ta in ta se mora zglasiti, če ne — pa bo kazen na dnarjih! Tudi moj oče dobodo takovo záplato in mi rekó: „Aló, fant, le v germovje, če nočeš privihanega vojaškega klobuka verhu ušes zaferkavati.“ Nabaševa torej s tistim Andrejcem v torbo brašne in hajdiva v hosto, obriši se gospoda pod nosom! Komaj sva tri dni tam tičala, zapade naji sneg. „Kaj bo to! Kakor se ganeva, sled puščava za seboj, za v usta pa malo pripravljenega.“ Čez osem dni sva že morala razgaziti sneg, kajti pošel je bil zadnji založaj.

Ko pridem blizo hiše, slišim krik in jok. Mati so na pragu stali in jokali. „No, kaj je pa mati“, prašam jih, „ali so si oče členke zvinili ali je krava cerknila?“ — „Še hujše ko bi bila krava cerknila, oče je moral petdeset goldinarjev plačati, ker hočejo tebe, zdaj pa je še vojak v hišo pripokal in razbija in ravsaja, da je gerdo. Pravijo, da nas še enkrat rubijo.“ — „Ne bo sile mati, ne“, pravim jaz, „pes v gostje! pogledal bom, kakov je vojak v hiši.“ — Najdem kosmatina za mizo sedečega; tisto stópo za na glavo je imel na robe poveznjeno, tisto pralico, bajonet, bil je pa po klopi razložil. Prav pisano me pogleda. Jaz na prvo poprimem tisto pralico, zataknem jo za klop in hrst! dva konca sta ležala pod klopjo. Prec me prime za persi. Ne bo dal — rekel sem — in telebnem ga po dolzem ob klop, in po plotu bi mu bil cepeli in bedra razobesil, ko bi ne bili na tisto oče v hišo stopili in mi ga ubranili. Med tem ko sem se jaz z očetom pričkal — Bog jim daj nebesa — pobere vojak stopo in druga kopita in odide.

Še tisto popoldne sem bil pri gosposki, da-si so mi oče in mati grozno branili, ker nisem hotel domače obubožati. Mislim sem, gospoda bo iz kože skočila, ko me zagleda, ker sem jej prizadel toliko opravka in še vojaka sem gostil. Pa nihče se ni zmenil o tem, ampak prec me pošljejo v Ljubljano. Tam za Ljubljanico me je drezal černikav feldvebelj, jeznarit ko rujava podlasica, s puškinim kopitom prek kolen, sicer sem pa rekel, vzlasti dokler so očetov dnar in materne petice pele: ljubi moji domači, dokler bo vaš sin soldat, [ne dajajte za-nj maše brat. Pa komaj sem si bil v glavo vtepel tisto besedo, ki pravi, da se po desnici obračaj, že sem moral na Laško; pojdi boš Francoza drevil. Neki večer se ustavimo pod golim hribom. Unstran je Francoz, jutri bo boj in joj! Nikoli nisem imel veselja tistih imen naštevati, zato še dan danes, na stare zobe, ne vem, kako so djali tistemu kraju. To vem, da mi je bilo hudo, ker nisem imel kaj jesti, razun kruha, tiste suhote. Moji sosedje in pajdaši, štirje Hrovatje, so si bili uzmali verhu hriba vsak eno kokoš in so se dobro gostili. „Kaj France! — pravim sam sebi — ko bi še ti pogledal, morda je bilo kokoš petero, ena je potlej še ostala za tvoj želodec, napek bi ne bilo!“ Tovarši Hrovatje mi povedó, kod naj stičem, da pridem do kurje gredi. Stisnem tisto krepelce pod pazho, puško, ter grem skrivaj hiše iskat. Kmalu sem bil našel v zatišji precej veliko poslopje. Vse odperto. Dolgo iščem, predno res izpodim kokodačko; zdaj sem metal in metal polenje, predno sem jo zadel. Veselo jo zagrabil za bedro in hočem naglo izbežati, ker nekaj čudno mi je bilo pri sercu, menda zato ker sem kradel. Kar zapomplá zadej eden, spredej eden in vse černo je bilo Francoza okoli mene in moje kokoši. Kakor bi zinil, nisem imel ne kure ne puške, pa imel sem zvezane roke.

Potaknejo me tisto noč v nek grad, menda se jim je drugam mudilo. Tam dobom tovaršije veliko. Vsi so čudno blebetavali, samo eden je bil, lep Štajerec, da se je človek še pomenil ž njim po božje. Lahko bi bili ušli, da smo le kaj pri rokah imeli, da bi bili potolkli tista dva vojaka, ki sta stražila. Jaz spim — tako je bilo po eni čez polnoči —, ko me Štajerec podreza: „Prijatelj, vstani pobegnemo.“ — „To pa to, kedar hočeš“, rečem jaz, pogledam okoli sebe in vidim, da že pol vjetnikov ni več pričujočih. Odtergali so bili tamkaj, kamor gospoda peš hojeva, dve deski in poderséli so bili eni precej navzdol, eni pa si niso upali, kar niso vedeli, ali se pride po tej poti do terdih tal, ali v kakovo gnojnico. „Le za menoj brat Štajerec“, pravim in zdersnem po žlebu navzdol, — šentaj, take poti še nisem hodil, ni vozil se, ni dersel potlej nikdar več. Kmalu pridem do tal, mesečino sem vidil skozi neko luknjo. Predno je bila četert ure, tekla sva že s Štajercem po tēmi, naprej vse vprek. Včasi sva se morala ogniti kacemu kerdelu, vendar

drugo jutro sva z veseljem razvidila, da beživa proti domu. Kdo bode vojske iskal, vzlasti v tuji deželi in pa na potu, po katerem se pride v ljubo domá. Po dnevi sva se ogibala ljudi, po noči sva jo pa rezala naravnost po cesti.

Zyečer je bilo že temno, ko prideva do doma, do mojega. Ovbe, koliko vesolja so mati imeli! Pajdaš moj, Štajerec, je šel drugo jutro na vse zgodaj svojo pot. Jaz pak sem prepovedal domačim okrog pripovedovati, da sem domá, kajti moral bi se bil oglasiti pri gosposki, in ta bi me bila vteknila zopet v vojaško suknjo, česar pa nisem bil nič posebno želján. Pa je bil že šent, da mi je povsod narobe lezlo. Bil se v hiši zapert in sem zibal malo sestro, drugi domači so delali na polji. Okno je bilo odprto in kaj vem, kaj je prineslo sosedovega pastirja, pride mi kukat na okno in ko mene zagleda, jame mi kričati: „Oho, lej ga Franceta! nihče ni vedel da si domá.“ Jaz se prestrašim. „Da bi te palica potipala, kaj moraš povsod nos vtekniti — pravim mu jezno. — To ti povem pastirče! ako mi zineš z eno besedo komu v vasi, da sem jaz doma, potlej ti bom nogo za vrat del in vse kosti preterl, pohodil te kakor žaba!“ Pastirja je bilo strah in groza potem ves teden; ni mogel ni jesti ni piti, zmirom je mislil, kako ga bom jaz davil. Revše, preveč sem ga bil ostrašil; ko bi ga bil z lepo besedo poprosil, bil bi bolje storil za-se. Jeli so namreč sosedovi dečka popraševati: „Kaj ti je pa Tone, da ne ješ? ali si bolan?“ Pastir nastavi rokav na oči, milo zajoka in pravi: „Nisem ne bolan.“ „Kaj pak ti je?“ Lukatov France je rekel, da mi bo nogo za vrat del. Tako so izvlekli iz njega, da sem jaz doma. Kar pa eden vé, vé drugi; kar vsa vas vé, tudi gosposka izve. Kaj storim jaz? le poslušajte, moja glava ni tak bet, kakor kdo misli. Mati so imeli še star raš iz tistih časov, ko so se možili in mojega očeta vzeli. — Bog jim še v večnosti povračaj, da so to storili! Tisto obleko jaz oblečem, obrijem se na gladko, prečesem lase v lepo prečo prek sredi glave, rutico verhu ogernem in raca na vodi, pred hišo sem se v mlaki ogledal, tako dekle sem bil, da je samo za dlako manjkalo in sam va-se bi se bil zagledal in zatelebal. In kaj bi bilo potlej! Ljudje bi od mene pripoved zložili, kakor od Pavliha in še vse drugače. Pod pazho sem stisnil s prevselom prevezano staro terlico in hajdimo na Štajersko lan tret. Doli ob plotu sem muzal mimo ranjcega kerstnega botra Prikrelea, ki je voli pasel. „Kam greš, deklica?“ praša me boter, ni me poznal. „Tret!“ odgovorim. „Saj ni še lan godán, ali je že?“ pravi boter. „Že!“ pravim jaz in grem dalje. Če me ta ni poznal, drugih me gotovo ne spozna nihče, rekel sem. Drugi dan je bila nedelja in gredoč sem moral k maši. Kaj menite, kako mi je bilo čudno: na moško stran nisem smel, na žensko se mi je greh zdelo,

tovej se vstopim v sredo. Presneto sem nekterim dekličem zaslanjal. Fantje pak so ugibali: čegava je ta neki?

Srečno sem prišel na Štajersko; samo ko sem se prepeljal čez Savo, je neki graničar, sitna žvirca, silil va-me brez nehanja. Nekaj časa sem se smejal, ko mi je vse štramljarije na uho pravil, mislé, da sem deklič, na zadnje pa se mi je že tako priskutil, da bi ga bil najrajši v Savo prekucnil. Potlej sem terl — ali terla — pri nekem grajščaku tri tedne. Vendar naveličam se ženskega dela in vse vkup veržem proč in grem pošteno v hlačah derva sekati. Tri leta sem bil ven in ven v hosti, že lep denar sem imel zaslužen, domú si pa nisem upal. Kar enkrat izvem, da je brat domá umerl in da mene iščejo. Kakor strel veržem sekuro za germ in hajdimo domú, in predno je tisti predpust minul, bil sem že gospodar.

Vse mi je šlo po volji, pšenica mi je plenjala, da so sosedje rekli: Luka je menda seme v žepu k poroki nesel. Nekteri poliček sem ga usušil, nekterega prijatla napojil, nekterega polha vjel — zdaj pa vendar nimam nič, vsem sem iz rok dal in še celo takim, ki me zametajo. Pa sem vendar še tič in enkrat bo vsega konec, samo mene ne, jaz grem v nebesa, ako ne gre nihče. Bog mi je vse zravnal, kakor mi je že svet krivil. Da bi le vesel bil, kedar umerjem, da se mu bom dobro odrezaval, najbolje da bi umerl pri poličku ali pa pri polhah. Hudiča se ne bojim, v pekel tudi ne grem, rajši se ž njim skregam in stepem.“

Tako je mož govoril nekaj iz vesele brezskerbnosti, še več pa iz srečne nevednosti. Jaz pak sem se, poslušaje starega polharja Luka, domislil besedi slavnega meniha Abrahama iz sedemnajstega stoletja, ki je djal, da se kranjski kmet celo hudiča ne boji.

O veznikih ni, niti, an, anti, nego, kakor kot (ko).

Ker želita verla in učena gg. domorodeca, ki pretresata rabo prvih petih veznikov v Novicah (gl. I. 50., 52. p. l.; 4., 5., 8., 9. t. l.), da bi se še kdo oglasil zastran te reči; zato sem se lotil tega posla in razglašam to, kar sem zasledil v knjigah — to, kar sem zvedel po drugih Slovanih, in to, kar pametim iz maternega jezika. Naj privésim pa tudi naposled tudi nekoliko o rabi veznikov: kakor pa kot, da ugodim „Učiteljskemu Tovaršu“.

Začnimo z veznikoma ni, niti. Da nam bo laže razsoditi, kaj je svojstvo slovanskega jezika, primerjajmo rabi serbski, (na katero se g. Cigale posebno opira), rabo vseh drugih Slovanov — pa ne le knjižno, nego tudi narodno — s staroslovensko vred.

Mat. VI. 20. (serb. po Vuku 1847): (Sabirajte sebi blago na nebu), gdje ni moljac ni rdja ne kviri, -i gdje lupeži ne podkopavaju „i ne“ krađu. ¹⁾

Starosl. (Ostrom. l. 124): — ideže ni črvъ ni tьlja tьlitъ, -ideže tatje ne podkopovajātъ ni kradātъ. ²⁾

Slovenski (Kuzm. 1848): — „gde je ni mol, ni erja (sic) ne skvari, -i gde je tatjé ne podkopajo, niti je ne vkradnejó. ³⁾

Dalmat. 1584: — „ker jih ni moli, ni erja nesnej, -inu ker tatje nemogo k njim kopati inu ukrasti. — Trub. ima tukaj ne — inu ne. ⁴⁾

Bolg. (Neofit 1850): — „deto ni molec, nito rožda gi razvalé, -i deto hajduci te ne podkopuvat ni kradat“. ⁵⁾

Rus. (1823—1850): — „gdě ni molъ, ni rža ne istrebljajetъ, -i gdě yorg ne podkopyvajui „i ne“ kradutъ. ⁶⁾

Česki (1851): „kdež ani mol ani rez nekradau (-ou), -a kdež zloději ne vykopávají, ani nekradau“. ⁷⁾

Poljski (1632—1738—1850): „— gdzie ani mól ani rdza psuje, -i gdzie złodzieje nie podkopawają ani kradną. ⁸⁾

Gornje-serbski (sorab., Frenzel 1835): — „džež ani molje ani zertzav te same neskaža, a džež paduši so za nimi nekopaju, ani te same nekranja. ⁹⁾

Dolnje-serbski. (Fabricius 1822): — „žož daniž mole daniž zarz je neskaze a žož zlozeje nępšekopaju, daniž nę hukšadnu“. ¹⁰⁾

Mat. VI. 26. Serb.: (Pogledajte na ptice nebeske, kako) ne siju, niti žnju, ni sabiraju u žitnice.

Starosl. (Ostrom. l. 62.): — „ne sějātъ, ni žnjātъ, ni sьbira-jātъ vъ žitnica.

Slovenski (Kuzm.): — „one ne sejajo, ni ne ženjajo, niti spravljajo vu skegnje. — Trub. pa Dalm. imata tukaj trikrat ne (non).

¹⁾ Luk. XII. 33 pa: — „gdje se lupež *ne* prikučuje, *niti* moljac jede (tedaj bi se smelo Mat. VI. 20 tudi reči: gdje lupeži *ne* podkopavaju, *niti* krađu).

²⁾ „ — „ideže tatъ *ne* približajetъse, *ni* tьlja tьlitъ.

³⁾ „ — kama (kamor) se tát *ne* približi, *niti* ga mol *ne* skvari.

⁴⁾ „ — tudi z Dalmatinom vred: *ne* — *inu ne*.

⁵⁾ „ — tudi *ni* — *ni* brez *ne*.

⁶⁾ „ — (kuda vorъ *ne* podhoditъ, *i* [gdě] molъ *ne* sьdajetъ).

⁷⁾ „ — pa: „kdež zloděj dojiti nemůže, aniž mol kazí“.

⁸⁾ „ — prvič „*nie*“, drugič tudi „*ani*“ brez „*nie*“.

⁹⁾ ¹⁰⁾ „ — prvič sam *ne*, drugič pa spet kakor zgoraj *ani—ne* (daniž—*ne*).

Bolg. — „ni sejet ni žnat, nito sobierat v žitnici te“.
 Rus. „oně ni sějutъ, ni žnutъ, ni sobirajutъ vъ žitnicy“.
 Česki: „žet ne seji, ani žnau, ani shromažduji do stodol.“
 Poljski: iż nie sieja, ani żna, ani zbieraja do gumien. ¹¹⁾
 Gornje-serbski: (v)one nesycja, (v)one nežnu, ani nekhovaju itd.

Dolnje-serbski: „až ňeseju, daniž ňežnu, daniž... ňezgromaže“ itd.

Primerjaj temu še Luk. XII. 27; Luk. XII. 68; Jan. XIV. 17 in Djanje Apost. XXVIII, 21. Tudi na letih in drugih mestih se veže (knjižna) raba veznikov ni, niti v vsakem izmed teh sv. pisem po svoje „do malega“ s poprejšnjo. (Mat. VI. 20; 26 pa Luk. XIII. 33). Ostroško sv. pismo se vjema sploh z Ostromirom; tako tudi bolgarsko in poljsko, t. j. v zadnjih štirih knjigah se rabijo vezniki ni, nito, ani v vseh spredaj povedanih (pa tudi v mnogih drugih) primerih... brez nikavnice ne (p. „nie“), naj spadajo ti primeri po Cigaletovo k prvi ali drugi versti. To nam kaže očitno primer Mat. VI. 20, ki mu je prva polovica prve, druga pa druge verste (kakor Mat. VI. 26; Luk. XII. 27, 33.; Luk. XII. 68; Jan. XIV. 17 in Dj. Ap. XXVIII. 21).

Če pa pregledamo besedo drugih narečij slovanskih v naštetih primerih, vidimo, da je ta raba različna, zlasti v primerih „druge verste“, v kateri nahajamo ni (niti), ani (aniž) itd. zdaj brez nikavnice „ne“, zdaj ž njo vred. Še različnejša je pa, če privzamemo n. pr. iz českega in poljskega jezika nekoliko „narodnega“ (neknjižnega) blaga.

Res je, da izpuščajo (pogostoma, ne vselej) Serbi, Hrvatje pa Bolgari, kakor terdi g. Cigale v primerih ni — ni (niti — niti) v oni izreki, v kateri (ali v onih izrekah, v katerih) se nahaja ni ali niti za lat. nec — nec (neque — neque), in to ne le v knjigah, ampak tudi v narodnem govoru.

Naj napišem tukaj le te besede iz Vukove oporoke, ki sem jo dobil po prijateljstvu v roke: ... „Zemlju u Loznici... ostavljam... Ani... ali da je ne može ni prodati, ni založiti, niti ikakvim drugim načinom obteretiti“.

Res je pa tudi, kakor terdi g. Svetec, (in to poterjujem tudi iz svoje vedi), da naš slovenski narod — zlasti Kostelec, Osilničan pa Beli Kranjec okoli Metlike — tudi v takih primerih — ne izpušča nikdar nikavnice „ne“, nego jo postavlja pred dopovedni glagol, čeravno se nahaja ni ali niti že v stavku. Ti naši ljudje govore tedaj, kar se tiče teh veznikov, kakor ogerski Slovenci (Kuzmič) itd.

¹¹⁾ Neki Poljak, ki le za silo po nemški lomi, pa mi je prevel (po nemški besedi) mahom gladko: *ani nie sieja, ani nie žna, ani nie zbieraja* itd.

Spomina vredno je to, da se sklada s slovensko rabo tudi gornje-serbska in dolnje-serbska (v daljnih Lužicah gornjih in dolnjih). Vsi vemo, da živé naši lužiški bratje sredi Nemcev, in kako so se že ponemčili. Tako govorjenje se pa ne veže niti z nemškim, niti s tujim sploh. — Nehotoma moramo tedaj vprašati: Kje ali kedaj so se navzeli te navade?

Zastran českega jezika veli g. C. sam, (Nov. t. I. str. 66), da se nahaja v Jungmanovem slovníku, pa v Zikmundovi skladbi primerov za ani (osebno za podstavljeni aniž = niti) brez „ne“ toliko, kolikor za ani ne *). — To isto, kar v českem, piše g. C. na dalje, velja menda zastran „poljskega narečja“. Primeri njegovim izgledom tudi tega le: „Zył jeszcze, ale ani się ruszyć, ani mówić nie mógeł (Perz. Cyr. — Linde.) Želé pa zvedeti, kako govori poljski narod, poprašam svojega Poljaka prostaka, zvoni li mu to po poljski: „Ni pachnie, ni śmierdzi“; ali on odmaje. Vprašam ga spet: Kaj pa tako: Ni nie pachnie, ni nie śmierdzi.“ Pa vnovič odmaje in reče: „Ani nie pachnie, ani nie śmierdzi.“

Vprašam na to nalašč še nekega drugega terdega Poljaka ravno tako, pa tudi ta je odmajal na prvo dvoje prašanje, in popravil potem ta izrek sam ob sebi tako kakor njegov rojak. Poprašam še enega (gosposkega) Poljaka, kako se pravi po poljski: „nec olet, nec foetet“. (Nalašč sem vprašal po latinski). On: „Ani pachnie, ani śmierdzi“. Ko pa mu povem, kako sta mi povedala to misel po poljski njegova rojaka, pomisli in mi poterdi, da govori „narod“ res tako, kakor sta mi povedala ona, „ali njega da je zapeljala... latinska beseda. To pa je bil moj namen.

Ravno tako sem izvedoval in izvedel, da tudi česki narod ne pravi n. pr. nikdar: „ani voni, ani smerdi“, nego: „ani ne voni, ani ne smrdi“.

Tako mi je prevel neki Čeh tudi besede Mat. VI. 26 brez pomislika (na naglem), „ani ne žnou, ani ne shromažduji“ itd.

Po tem sodim tudi jaz, da je pismouke česke in poljske zapeljevala in da jih še zapeljuje latinščina pa nemščina. — Kaj pa porečemo o Starosloyencih, Bolgarih, Serbih, Rusih?

(Dalje in konec prihodnjič.)

*) Prim. izgledom brez „ne“, ki so v Novicah (str. 66) navedeni, tudi Mat. VI. 20.

Besednik.

Naznanilo zastran razpisanih daril za leto 1864.

Vsled razpisanega darila za najboljšo pripovedko prišlo je družbi sv. Mohora pet izvirnih in ena prestavljena povest. V seji 23. m. m. se je odločilo po čezpolovični glasov razpisano darilo 100 gld. zgodovinski povesti „Juri Kozjak, slovenski janičar“, 50 goldinarjev se je pa podarilo povesti „Hudo brezno ali gozdnarjev rejeneč“, prekrasni po osnovi in po besedi, samo da bode komaj tri tiskane pole obširna; prvo je spisal g. J. Jurčič v Ljubljani, drugo pa g. prof. Fr. Erjavec v Zagrebu. — Natoroznanskega spisa ni prišlo nobenega, potopisno darilo 30 gld. se je pa podelilo sestavku „Ozir po goriškem in teržaškem Primorju in romanje v prestari Oglej“; spisal ga je g. Levičnik v Železnikah. Ostali rokopisi se pošljejo gg. pisavcem nazaj, da je še sem ter tje popravijo ali predelajo in, če so volje, spet o svojem času v presojo pošljejo.

Razpis družbinih daril za leto 1865. V povzdigo domače književnosti in v omiko slovenskega národa razpisuje s tem družba sv. Mohora za leto 1865 sledeča darila:

a) *sto* goldinarjev za najboljšo izvirno povest v obsegu petih tiskanih pol; predmet naj se jej vzame iz domače zgodovine ali se vsaj oslanja na-njo;

b) *petdeset* goldinarjev za najboljšo izvirno pripovedko iz družinskega življenja sploh, v obsegu blizo treh tiskanih pol. Če ne pride nobene take, darila vredne izvirne pripovedke, podeli se darilo najmičniši prestavljeni povesti, ki pa mora vsaj blizo pet pol obširna biti; in

c) *dvadeset* goldinarjev za najboljši sestavek podučnega (gospodarskega, natoroznanskega ali sploh opisovavnega) zapopadka v obsegu ene pole.

Vsi spisi naj bodo prav lahko umevni in zanimivi, da bodo mladino in odraščene počteno razveseljevali ter jim um in serce požlahtnovali. Vsi rokopisi naj se pošljejo družbi franko vsaj do 1. decembra tekočega leta brez podpisanega imena in sicer toliko gotoviše do tega časa, ker se v prihodnje ustanovljeni obrok ne bode več podaljševal. Darila se izplačajo na Vodnikov dan (2. febr.) prihodnjega leta.

Odbor družbe sv. Mohora.

V Celovcu 23. marca 1864.

Družba sv. Mohora leta 1864. Število družnikov, letnih in dosmertnih, se če dalje bolj množi; tudi iz Kranjskega se jih več in več oglašá. Letos bode izdala družba še eno knjigo več kakor lani, namreč: 1) Večernice s povestjo „oče in sin“ in s sestavkoma „Cerkev sv. Križa pri Belaku“ in „Ozir po Primorji itd.“; 2) bukvice „Jezus Kristus devicam, svojim nevestam na serce govori“ od g. prof. A. Lesarja; 3) zgodovinsko povest „Juri Kozjak, slovenski janičar“ od J. Jurčiča, 4) pripovedko „Hudo brezno ali gozdnarjev rejeneč“ od g. prof. Fr. Erjavca in 5) Koledarček za leto 1865 z imenikom čast. družnikov. Vse te knjige se razpošljejo, če ne prej, vsaj prve dni mesca julja. Kdor želi za tekoče leto še pristopiti, naj se oglasi vsaj do konca maja, ker se tedaj dá imenik v natis. Letnina iznaša 1 goldinar, dosmertnina pa 15 gld. Želeti bi bilo, da najde prekoristna družba sv. Mohora povsod obilno podpore med kmeštvom in med gospodo, pa tudi med dijaško mladino (ktera sme katoliškim družbam (bratovščinam) brez skerbi kot ud pristopiti, kar je pri drugih društvih se ve dá prepovedano), da bode mogla vsako leto še več koristnih bukev na svitlo dati in še več v povzdigo domače književnosti in v omiko slovenskega naroda storiti.

Slovenska slovnica za domačo in šolsko rabo. Tretji popravljeni natis. V Celovcu 1864. V založbi E. Lieglove knjigarnice. — Pod tem naslovom je prišla pred nekaj dnevi moja „slovenska slovnica“, v tretje natisnjena, na svitlo. Kolikor mi je bilo mogoče, predelal in popravil sem jo v marsičem, sosebno v glasoslovji, sklanjatvi in skladnji, da se prikaže še v rabniši obliki pred slovenskim svetom. Vodila so mi bila ta ista kakor pri drugi izdavi; samo v pisavi polglasnega **e** pred **r^{om}** sem krenil po starem poti, da ne bode v tej zadevi razlike med slovnico in ostalimi šolskimi bukvami. Ali sem jo povsod pravo zadel, tega se ne upam terditi; navdaja me vendar sladko upanje, da jo prijazno sprejme večina Slovencev kakor drugo izdavo. Prizadjala mi je dosti truda in premišljevanja; kdor vé bolje, široko mu polje. S pošteno moško besedo naj me podučí, hvaležen mu bodem; puhlim zabavljivcem ne bodem odgovarjal. Pri tej priložnosti se serčno zahvaljam čast. gg. Cegnarju, Marnu, Svetcu, Valjavcu in Žepiču za marsiktero prijazno opombo; gosp. Marnu in Praprotniku pa še posebej tudi za prijazno podporo pri tiskarskih popravah. Gosp. J. Blaznik v Ljubljani je knjigo prekrasno natisnil, g. založnik jej ceno prav nizko postavil. Šteje 256 strani v osmerki in velja po vseh slovenskih mestih 1 gld. 12 nkr. A. Janežič.

* Učeni g. Ivan Berčič v Zadru, slavno znan po svoji „glagolski čitanki“ in po „Bukvarju starosl. jezika z glagolskimi pismeni“, priredil je za tisk novo preimenitno delo, — sv. pismo v staroslovenskem jeziku, ki ga pod naslovom „**Ulomci svetega**

pisma obojega uvjeta staroslovenskim jezikom iz rukopisih i tiskanih knjigah hrvatskoga razreda“ v petih zvezkih v kratkem na svitlo dá. Obsegal bode I. zv.: odlomke Mozesovih, kraljevih in zgodovinskih bukev, kakor tudi Ezdrine, Tobijeve, Juditine in Estrine bukve; II. zv. Davidove pesmi in odlomke Jobovih in modrostinih bukev; III. zv. odlomke velikih in malih prerokov in makabejskih bukev; IV. zv. odlomke štirih evangelij in V. zv. odlomke apostoljskega djanja in pisem sv. Pavla, Jakopa, Petra, Janeza itd. Vsakemu zvezku bode pridjano kazalo poglavij, stihov in starih rokopisov s potrebnimi popravki. Najprej izide II. zvezek. Cena vsaki knjigi je za naročnike vseh petih zvezkov 1 gld. a. v. ali za vse vkup 4 gld., če se popred plačajo. Opominjamo vse prijatelje staroslovenske književnosti na to premenitno delo, da se po njem bolj in bolj seznanimo s častitljivim jezikom staroslovenskim. Kdor se želi naročiti, naj se oglasi vsaj do 15. t. m. pri g. izdatelju v Zadru ali pri vredništvu slov. Glasnika, ki radovoljno prejema naročila na to delo.

* Berila za 8. gimnazijalni razred povsod težko pričakujemo. Sestavljeno je že nekaj časa; sedaj ga učeni g. prof. Miklosič še enkrat pregleduje. Pričakovati je torej, da nam vsaj do začetka prihodnjega šolskega leta izide. Upamo in želimo samo to, da se lepoznavski književnosti v njem obširniše polje odloči kakor v dosedanjih berilih.

* Na Dunaju se je odperla nova slovanska kavarnica na najlepšem in najživejšem kraju celega mesta: v podaljšanih koroških ulicah pred Elizabetinim mostom. — Tudi slovanska čitavnica se neki v kratkem vstanovi; prošnja za dovoljenje je že vložena.

Zastavica.

Beseda moja je zložena Ko cvet odpade ji, glavica
 Iz dveh različnega pomena: Ji zernja vkusnega kipí.

1.

1. + 2.

Je prva živež, umetnija Zložite vkup obe besedi
 Edina skoraj planšarja; Po versti — z vezno glasnico;
 Poznade pa jo tud kupčija, In reveža po vsakem redi
 Ter mnogo sem ter tje prodá. Zložena pomenila bo.

2.

*

Je druga — živahna cvetlica, Zdaj lahko jo ugane vsak,
 V rudeći barvi se svetli; Scer je gotovo — siromak. St.

Vganjka zastavice v 3. listu: Perst—Terst. Pervi jo je ugani in prejel darilo g. S. Incko, bogoslovec v Celovcu; dalje gg. K. Klun, bogosl. v Ljubljani, L. Gerjol, bogosl. v Ljublj.; J. Gomilšak, bogosl. v Gradeu; B. Vomberger, župnik.

Vreduje in na svitlo daje: A. Janežič, tiska pa J. & Fr. Leon.